

SZILÁGYI IMRE .

A horvátországi romák helyzete

A romák korai horvátországi megjelenéséről egy 1362-ben Dubrovnikban készült írásos feljegyzés tanúskodik;¹ a rájuk vonatkozó újabb horvát szakirodalom azonban meglehetősen szerény.²

Demográfiai adatok és a jogi helyzet

Egyáltalán nem könnyű arra válaszolni, hogy hányan vannak a horvátországi romák. A hivatalos népszámlálási adatok szerint lélekszámuk a következőképpen alakult a második világháború után³:

1948	1953	1961	1971	1981	1991
405	1261	313	1257	3858	6695

A Horvát Püspöki Konferencia Roma Lelkészi Bizottságának felmérése szerint 1994-ben 6967 roma élt Horvátországban,⁴ a plébánosok 1995-ös felmérése szerint 7068, egy, a fel nem mért területeket is figyelembe vevő, korrigált számítás szerint 13107.⁵ Neven Hrvatić, a zágrábi egyetem bölcsészka pedagógiai tanszékének tanára úgy tudja, hogy a becslések 35 ezertől 100 ezerig terjednek,⁶ a romák saját becsléseik alapján úgy vélik, hogy lélekszámuk valahol 60 ezer és 150 ezer között van.⁷ Eszerint a legtöbben, mintegy ötezren a Muraközben élnek, ezt követi Eszék-Baranya megye, Sziszek-Moslavačka, Zágráb városa, illetve Zágráb megye stb.⁸

A püspöki konferencia adatai szerint a romák vallási megoszlása a következő:

Katolikus	Muzulmán	Pravoszláv	Egyéb
4769	1086	337	876

A 77, romák által is lakott egyházkerület közül négyben csak roma nyelven, ötvennegyben romául és horvátul, tizenkilencben csak horvátul beszélnek a romák.⁹ Figyelemre méltó, hogy egyes korábbi vizsgálatok szerint a romáknál a vallási hovatartozás megjelölése valójában csupán mimikri, mert továbbra is ragaszkodnak saját ősi hiedelmeikhez. Ha ez igaz, akkor viszont az a kérdés, hogy vajon mennyiben befolyásolta a kérdésfeltevő személye, illetve a kérdésfeltevés módja az akkori válaszolókat; annak idején ugyanis a legtöbben pravoszlávnak, illetve muzulmánnak vallották magukat, s csak kevesen jelölték meg a római katolikus vallást.¹⁰ Vid Bogdan szerint a horvátországi romák 70 százaléka beás roma, 30 százaléka pedig vagy a romani chib, vagy a horvát nyelvet használja. A romák, akik nem olyan régen még nomadizáltak, ma szinte Horvátország valamennyi részén, minden jelentősebb városban megtelepültek.¹¹ Igaz ugyan, hogy a hagyományos sátoros nomadizálással felhagytak, vannak azonban olyanok, akik lakóhelyüket még ma is gyakran változtatják.¹²

Az 1990-ben elfogadott horvát alkotmány szerint: „A Horvát Köztársaság a horvát nép nemzeti államaként, valamint azon más népek (narod) és kisebbségek államaként alakul meg, amelyek ugyancsak állampolgárai: szerbek, muzulmánok; szlovénok, csehek, szlovákok, olaszok, zsidók és mások, akik számára biztosítva van, hogy egyenjogúak legyenek a horvát nemzetiségű állampolgárokkal, s hogy nemzeti jogait az ENSZ és a szabad világ országainak demokratikus normáival összhangban valósítsák meg.” Az alkotmány 15. szakasza pedig kimondja: „A Horvát Köztársaságban valamennyi nép és kisebbség tagjai egyenjogúak. Valamennyi nép és kisebbség tagjai számára biztosított nemzetiségi

hovatartozásának szabad kinyilvánítása, nyelvének és írásmódjának szabad használata és a kulturális autonómia.”¹³ Az 1991. december 4-én elfogadott nemzetiségi törvény e jogokat pontosabban is meghatározza, és előírja, hogy helyi szinten, az önkormányzatoknak kell e jogok gyakorlását biztosítaniuk. A törvény 18. pontja szerint: „Azon etnikai és nemzeti közösségek, illetve kisebbségek tagjainak, akik a Horvát Köztársaság lakosságának több mint 8 százalékát képezik, joguk van arra, hogy a teljes lakossághoz mért számarányuknak megfelelően képviseltessék magukat a Horvát Köztársaság szájborában és kormányában, valamint a legfelsőbb bírói hatalom testületeiben. Azon etnikai és nemzeti közösségek, illetve kisebbségek tagjainak, akiknek részaránya a Horvát Köztársaság lakosságában kevesebb 8 százaléknál, joguk van ahhoz, hogy közösen öt képviselőt válasszanak a Horvát Köztársaság szájborának képviselőházába.”¹⁴

Amint látható, az alkotmány, illetve a nemzetiségi törvény a romákat külön nem nevezi meg, de elvileg valamennyi nemzetiségnek széles körű jogokat ad. A számarányok nem teszik lehetővé, hogy a romák automatikusan képviseltessék magukat a horvát szájborban. A nyolc százaléknál alacsonyabb számaránnyal rendelkező kisebbségek által kiválasztott öt közös képviselő között sincs roma. Vid Bogdan szerint-aki jónak minősítette a fenti képviselőkből, valamint szakértőkből álló parlamenti albizottsággal meglévő kapcsolatukat - jó lenne, ha e bizottságban lenne egy roma is. Ugyancsak nincs roma a kormány mellett működő etnikai és nemzetiségi közösségek, illetve kisebbségek hivatalában, amely a kisebbségi szervezetek és kulturális létesítmények számára biztosítja a pénzügyi háttérrel, de a Roma Szövetség ezzel a hivatallal is jó viszonyt alakított ki.

A romák szervezetei

1980-tól Zágrábban, Rijekában és Bjelovárban működött helyi roma kulturális, művelődési és művészeti társaság, de egységes nemzeti roma szövetség nem volt.¹⁵ 1990-ben a többpárti választásokra készülve megalakult a Roma Párt, a választásokon azonban nem ért el értékelhető eredményt. A párt egyik alapítója Vid Bogdan, aki személyi ellentétei miatt ma a Roma Pártot a politikai folklór részének tekinti. Ezért kivált innen, és az 1990-91 folyamán megszerveződő Roma Szövetség elnöke lett. A Roma Szövetség hálás a többségi nemzetnek, amiért az, az előző időszaktól eltérően, lehetővé tette önszerveződésüket. '.

A Roma Szövetség az alkotmányban és a nemzetiségi törvényben lefektetett elvek alapján arra törekszik, hogy önálló, demokratikus, pluralista jellegű szervezetként képviselje a romákat mint nemzeti kisebbséget. Érvényesíteni akarja a romák politikai, kulturális, gazdasági és szociális érdekeit. A szövetség nyelvtől, vallástól, politikai meggyőződéstől függetlenül szeretné maga köré gyűjteni a roma nemzetiségű polgárokat, és mind regionális, mind országos szinten képviselni akarja őket.¹⁶ A Roma Szövetség együtt akar működni a kormánnyal, azt szeretné, ha a feladatokat együtt oldanák meg. Meg kell jegyezni, hogy a Roma Szövetségnek nem csupán a Stevo Djurdjevič vezette Roma Párttal vannak nézeteltérései, de a Željko Balog által vezetett Horvátországi Romák Demokratikus Szervezetével is.¹⁷

A romák és a többségi nemzet

Horvátországban nincsenek olyan közvélemény-kutatási adatok, amelyek alapján képet kaphatnánk a többségi nemzet és a romák viszonyáról. Mind Mirjana Domini, mind Vid Bogdan úgy nyilatkozott, hogy előítéletek ugyan vannak, egyes incidensektől eltekintve azonban komolyabb romaellenes megnyilvánulások nincsenek Horvátországban. Szerintük a horvát lakosság toleráns a romák iránt, és a romák sem követnek el olyan cselekedeteket, amelyek feszültséget szítanának. A romák többsége egyébként horvátnak vallja magát. Vid

Bogdan szerint ezt a magatartást az előítélet is táplálja. Egyrészt a többségi nemzet romákkal szembeni előítélete, másfelől a romák azon önmagukkal szembeni előítélete, hogy alacsonyabb rendűek, ha romának vallják magukat. A Roma Szövetség egyik fő célja épp az, hogy a romák vállalják fel nemzeti identitásukat. Vid Bogdan hangsúlyozta, hogy a roma sajátosságok megőrzése nem azt jelenti, hogy ők a huszadik század előtti civilizációs szintet akarnák megőrizni, hanem azt, hogy sajátosságaik felvállalásával, asszimilálódás nélkül, a jelenlegi technikai civilizáció szintjén szeretnének integrálódni a horvát társadalomba. Vid Bogdan külön kiemelte, hogy a többségi nemzet gyakran elfelejti, hogy egy korábbi időszakban ő maga is ahhoz hasonló fejlettségi szinten állt, mint ma a romák, és azt hiszi, hogy a romák fejlődésképtelenek. Mirjana Domini szerint-aki úgy véli, hogy elsősorban a jobb módú romák asszimilálódnak erőteljesen, míg az utóbbi időben a szociális segélyek elnyerése érdekében egyre többen vallják magukat romának- nem kellően tisztázott, hogy mit kell érteni a roma sajátosságok megőrzésén, s hogy vajon egységesen kellene-e kezelni a gazdag és a szegény romák problémáit. Ez a kérdés más összefüggésben feltűnik Vid Bogdan írásában is, aki megemlíti, hogy a romák ma már nem folytatnak ugyan nomád életmódot, de a nomadizáló múlt jelentősen meghatározta sajátos magatartásukat, érték szemléletüket, és számos szempontból még ma is jelentős hatást gyakorol életükre, s nagymértékben oka elmaradottságuknak.¹⁸

Vid Bogdan hangsúlyozza, hogy a romák hazájuknak tekintik Horvátországot - az elmúlt időszakban sokan önkéntesként vettek részt védelmében¹⁹ -, ennek azonban véleménye szerint kölcsönös kötelezettséget kell jelentenie. Mindenekelőtt az állam finanszírozási kötelességére hívta fel a figyelmet.

A romák foglalkozása és életkörülményei

A romák egy része hagyományosan kovács, teknővájó, takács volt,²⁰ mások ház körüli kisebb javításokat vállaltak, megint mások koldultak. A romák hosszú ideig ki voltak zárva a társadalmi és politikai életből, a polgári és nemzeti lét szélére szorultak, az állam jelenlétét csak a rendőrségi beavatkozások alkalmával és a katonakötelezettség teljesítésekor érzékelték.²¹ A koldulás az 1960-as évektől erősen mérséklődött, amikor fejlődésnek indult a turizmus, azóta a romák jelentős része utcai árusítással foglalkozik.

Az 1981-es népszámlálás és egy 1987-ben végzett felmérés során 803 munkaképes korú személy foglalkozási körét vizsgálták, s az alábbi adatokat kapták:²²

Foglalkozással rendelkezik	722
Mezőgazdasági munkás	191
Bányász, ipari munkás	314
Kereskedelmi dolgozó	48
Szolgáltatásban dolgozó	91
Védelmi személyzet	6
Adminisztratív dolgozó	3
Vezető beosztású	-
Szaktanácsos vagy művész	7
Egyéb foglalkozás	2
Munka nélküli munkás	60
Foglalkozás nélküli	81

Az utóbbi időben bekövetkezett gazdasági visszaesés azonban a romák számára is komoly megpróbáltatást jelent: nőtt a munkanélküliek száma. A romák szinte mindenütt rendkívül rossz körülmények között élnek, a legnagyobb gondot az infrastruktúra hiánya jelenti. A visszás helyzetet jól mutatja, hogy van olyan roma település, ahol van áram és telefon, de megoldatlan a vízellátás.²³ Mirjana Domini elmondta, hogy legutóbb úgy akarták megoldani a

romatelepek problémáját, hogy felajánlották: a romák a rossz körülmények közül települjenek át a knini szerbek elhagyott otthonaiba. A romák ezt nem vállalták, nem költöztek át. Maga is úgy vélte azonban: nem várható el, hogy az anyagiakkal és termelési eszközökkel nem rendelkező romák elhagyott területen éljenek. Mind a Roma Szövetség, mind a hivatalos szervek, mind a romákkal foglalkozó egyházi szervezetek úgy vélik, hogy a romák helyzetén nagymértékben segíthetne a nevelés, az iskolázottság. Megemlítendő még, hogy a romacsaládok még mindig nagy létszámúak.

A romák iskolázottsága, műveltségi szintje

E téren rendkívül komoly problémák vannak. Iskola-előkészítőbe a horvátországi romagyerekek alig járnak. Egy részük iskolába sem jár. Ennek okai között szerepel, hogy nincs megfelelő öltözetük, hogy az elvégzendő munkák miatt nem jut erre idejük, hogy korán házasodnak. Akik több-kevesebb rendszerességgel iskolába járnak- a romagyerekeknek csupán 5 százaléka fejezi be az általános iskolát²⁴ -, azoknak is komoly problémákkal kell szembenézniük: hiányoznak elemi higiéniai, egészségügyi és nemi életre vonatkozó ismereteik.²⁵ Külön probléma a nyelvismeret kérdése. Vid Bogdan egy cikk szerint azt állította, hogy a romák többsége nem beszéli saját anyanyelvét, s a Roma Szövetség amellett van, hogy a roma nyelv legyen fakultatív tantárgy azon iskolákban, ahová romák járnak.²⁶ Ugyanakkor a Muraköz helyzetét ismerők és vizsgálók úgy látják, hogy ezen a területen a gyerekek otthon alapvetően a roma nyelvet használják, és nemigen ismerik a horvátot.²⁷ A nehézségek közé tartozik, hogy a szülők sem szorgalmazzák az iskolába járást. A gyerekek egy részének nagy távolságból kellene az iskolába eljárnia, gyakran ez is oka a lemorzsolódásnak. További nehézséget jelent, hogy a tanítók egyáltalán nem ismerik a roma nyelvet. Mivel a romagyerekek otthoni tanulása megoldatlan - a szülő érdektelenségén kívül figyelembe kell venni, hogy nincs a gyerekeknek külön helyük a tanulásra -, a tanárok egy része azt szorgalmazza, hogy hozzanak létre óvodákat a roma településeken, illetve hogy szervezzék meg a romagyerekek egész napos iskolai tartózkodását.²⁸ Ez annál is inkább megfontolandó, mivel az ingyen kapott könyvek és füzetek megsemmisülnek, ha hazaviszik őket, ezért újabban nem vihetik haza, illetve azért is, mert az iskolába járás egyik fő motivációja az ott kapott ingyenes meleg étel.²⁹ A kutatások szerint a romagyerekek már a korai időszakban is igen hátrányos helyzetben vannak nem roma kortársaikhoz képest: a nem roma gyerekek 87 százaléka már az iskolaköteles kor előtt tud olvasni és írni. Miközben a nem romák 73 százaléka hatéves korában kezdi meg az első osztályt, addig a romák 87 százaléka csupán hétéves korában. Amíg a romagyerekek alig egy százaléka tanul otthon, a nem romáknál ez az arány 70 százalék. A nem roma gyerekek 50 százalékának segítenek a szülők a tanulásban, míg a romagyerekek közül egyetlenegynek sem, és az adatokat még hosszan sorolhatnám.³⁰ (A cikkemben leggyakrabban idézett kötet írásainak adatai egymástól többször eltérnek, mivel az egyes írások más és más romalakta települések vizsgálatának adatait tartalmazzák.) A Macinecben lévő iskola oktatói szerint a romagyerekek oktatásánál nem lehet betartani a didaktikai előírásokat. Figyelmüket nem lehet 10 percnél hosszabb ideig lekötöni, elért eredményeik igen csekélyek.³¹ Az ismertett okok miatt egyesek az iskola-előkészítő fontosságát hangsúlyozzák, kiegészítő horvát nyelvórákat szerveznének a romagyerekeknek, másokban pedig az merült fel, hogy tiszta roma osztályokat kellene létrehozni. Túl azon, hogy az 1950-es években nem kellő körültekintéssel kezdeményezett ilyen irányú kísérletek csúfos kudarcot vallottak, valamint azon a megfontoláson, hogy az ilyen törekvéseket egyesek azért kritizálják, mert ilyen vagy olyan módon a faji gondolat megjelenését látják benne (igaz viszont, hogy mások dicsérik ezt az elképzelést), a legjelentősebb probléma, hogy nincs tanár, aki roma nyelven oktasson. A Muraközben ezért határozatot hoztak arról, hogy az általános iskolát elvégzett roma diákokat arra kell

ösztönözni, hogy egy időre vállalják a romagyerekek oktatását és nevelését.³² A tanulmányokból kiderül, hogy a roma társadalom jelenleg erőteljes változáson megy át: a nehezen változtatható negatív hagyományok éppúgy jelen vannak még, mint a fiatalabb szülők azon törekvése, hogy korszerűbb életmódot folytasson, és gyermekeit rendszeresen járassa iskolába. Ugyanakkor az is tény, hogy a jelenlegi gazdasági helyzet, a növekvő munkanélküliség nem ösztönzi igazán a romákat iskolába járásra.

Az a Vid Bogdan által is említett probléma, hogy nem alakult ki még a roma írásbeliség, hogy nem tisztázott még a roma helyesírás rendszere stb., az egyház számára is komoly problémát jelent, hiszen képtelenek a híveket ellátni roma nyelvű anyaggal, ezért a romákkal folytatott lelkészi munka jelenleg a preevangelizációs stádiumban van.³³

A Roma Szövetség az iskolán kívüli műveltség szélesítésével is javítani kíván a romák helyzetén. Az 1980-as években a zágrábi tévé havonta két alkalommal sugárzott 15-15 perces adást, amelyet a priština-i tévétől vettek át.³⁴ Vid Bogdan információja szerint a romáknak nincs külön rádió- és tévéműsoruk, igaz viszont, hogy a tömegtájékoztatás viszonylag gyakran foglalkozik a roma lakosság problémáival. Korábban roma nyelvű könyv és lapkiadás nem volt Horvátország területén. 1994-ben a Roma Szövetség útjára bocsátotta az első horvátországi roma lapot *Romano Akharipe - Glas Roma* (A romák hangja) címmel. A lap - amelynek hatodik száma 1996 tavaszán jelent meg - főként horvát nyelvű cikkeket közöl. Minden számban megtalálható azonban néhány roma dal szövege, illetve az utolsó előtti oldalon egy rövid horvát-roma társalgási gyakorlat. A cikkek ismertetik a Roma Szövetség törekvéseit, fejezeteket közölnek a romák történetéből. Ezenkívül életképeket olvashatunk benne az egyes roma települések életéből, illetve ismertetéseket a roma szokásokról stb. Összeállt már a gyerekújság első számának anyaga is. A *Romano Akharipe* különszámaként jelent meg-horvát, angol és roma nyelven-annak az 1994 novemberében Macinec-ben megtartott tanácskozásnak az anyaga - néhány újabb tanulmánnyal kiegészítve -, amelyet a romák oktatásának és nevelésének szenteltek. A tanulmányok nagyobbik része a Muraközben tapasztalható állapotokat ismerteti.³⁵ 1996 januárjában újabb tanácskozást tartottak e témakörben. A Szövetség azonban mindezzel együtt is a roma településeken végzendő nevelőmunkát tartja a legfőbb feladatának.

A Roma Szövetség - amelynek keretében működik egy, a romagyerekek nevelési problémáival foglalkozó bizottság - a Kulturális Minisztériummal és a Horvát Püspöki Konferencia Roma Lelkészi Bizottságával együtt nyári iskolát hozott létre a romagyerekek számára. Az első nyári iskolát 1994. július 2-12. között szervezték meg az általános iskolások számára. A harmadik nyári iskolán, 1996. július 5-15. között 50 általános iskolás, július 16-20. között pedig 30 középiskolás vett részt. Vid Bogdan ezt különösen azért tartja nagy eredménynek, mert nem is olyan régen még alig volt középiskolát végzett romagyerek, ma pedig már remény van arra, hogy középiskolát végzettek egy része felsőfokú képzésben részesüljön. Ebben az esetben nem csupán a roma értelmiség kinevelése kezdődik meg, de a képesítést szerző fiatalok a romák oktatásában is fontos szerepet kaphatnak. A nyári iskolában a roma nyelv, irodalom, történelem, néprajz, képzőművészet, zene, vallás, az egészségügyi kultúra és a családi élet elemeit tanítják.³⁶ Vid Bogdan külön felhívta a figyelmet arra, hogy mind az általános iskolai oktatásban, mind a nyári iskolában, mind a roma újság elkészítésében számos nem roma értelmiségi, mindenekelőtt gyakorló tanár segítségét élvezik.

A Roma Szövetség elnöke - aki hangsúlyozta, hogy a háború okozta károk enyhítésére komoly támogatásban részesültek egy franciaországi humanitárius szervezettől - rendkívül nagyra értékelte azt a segítséget, amelyet a romagyerekek nevelésének terén a pécsi Gandhi Gimnázium oktatóitól kaptak.

A horvátországi tapasztalatok, valamint Vid Bogdanna az az információja, hogy nincsenek kapcsolataik a romakérdéssel mélyebben is foglalkozó szlovéniai szervezetekkel, megerősítik azt a nézetem, hogy rendkívül fontos és hasznos lenne, ha a kelet-közép-európai

régió romakérdéssel foglalkozó szervezetei közös tanácskozásokat tartanának, közös kutatásokat végeznének, ha a gyakorlatban szerzett ismereteiket megosztanák egymással.

JEGYZETEK

- 1 *Romska istina - Romano Čaćipe* (Roma igazság). Zágráb 1993. 19.
- 2 Ez úton szeretném megköszönni a segítséget Mirjana Domininak, a zágrábi Migrációs és Nemzetiségi Intézet (Institut za migracije i narodnosti) igazgatójának és Vid Bogdannak, a Horvátországi Roma Egyesületek Szövetsége (Savez udruženja Roma Hrvatske - Cidinipe Romano Andi Horvatija), röviden: a Roma Szövetség elnökének. Ők ketten, azontúl, hogy rendelkezéseimre bocsátották a legfontosabb kiadványokat, szívélyes beszélgetés keretében sok mindennel kiegészítették ezeket az anyagokat.
- 3 *Popis stanovništva 1991* (Az 1991-es népszámlálás). Zágráb 1992. 9.
- 4 Miljak, Karolina: The Romany Pastorate within the Church in Croatia. In: *Odgoj i izobrazba djece Roma u Hrvatskoj -Education and Upbringing of Romany Children in Croatia -Edukato thaj sikhibe ko chave Romanes Andi Horvatija*. Macinec, 1994. 53.
- 5 The Romanies in Croatia. In: *Education...* 57.
- 6 Hrvatić, Neven: Towards Conceptualisation of the Croatian Education Model for Romany Children. In: *Education...* 95.
- 7 Bogdan, Vid: Romi na putu za sutra (Romák úton a holnap felé). *Romano Akharipe Glas Roma*, veljaea 1994. 4.
- 8 *Manjine u Alpsko - Jadranskom prostoru* (Kisebbségek az Alpok-Adria térségben). Zágráb 1990. 93. és Bogdan, Vid: Romany National Community in the Republic of Croatia. In: *Education...* 17.
- 9 Lásd 5. jegyzet. 60.
- 10 *Manjine...* 108.
- 11 Bogdan, Vid: Romany National Community in the Republic of Croatia. In: *Education...* 16.
- 12 dg: Nomadi su prošlost (A nomadizálás már a múlté). *Danas*, 8. studenog 1994. 29.
- 13 Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 22. prosinac 1990. 1237-1238.
- 14 Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (Alkotmánytörvény az emberi jogokról és szabadságokról, az etnikai és nemzeti közösségek, illetve kisebbségek jogairól a Horvát Köztársaságban). *Narodne novine*, 4. prosinac 1991.
- 15 *Manjine...* 104. .
- 16 Lásd 7. jegyzet.
- 17 V. B.: Tiskovna konferencija Saveza Udruženja Roma Hrvatske (A Horvátországi Roma Egyesületek Szövetségének sajtótájékoztatója); Drenić, K.: Skupština Udruženja Roma Medjimurja (A Muraközi Roma Szövetség parlamentje). *Romano Akharipe - Glas Roma*, prosinac 1995. 18.
- 18 Lásd 8. jegyzet.
- 19 Gregorović, Damir: Romi u Hrvatskoj. Čerge su povijest i folklor (A romák Horvátországban. A sátor történelem és folklór). *Danas*, 8. studenog 1994. 28-29.
- 20 Lásd 12. jegyzet.
- 21 Lásd 8. jegyzet.
- 22 *Manjine...* 110.
- 23 Temelji za budućnost. Razgovor s Vidom Bogdanom, predsjednikom Saveza udruženja Roma Hrvatske (A jövő alapjai. Beszélgetés Vid Bogdannel, a Horvátországi Roma Egyesületek Szövetségének elnökével). *Romano Akharipe - Glas Roma*, travanj 1996. 7.
- 24 Kranjželić, Vojislav: Organization of Teaching at the Summer School for Romany Children in Croatia. In: *Education...* 21
- 25 Posavec, Koraljka: Importance of Health and Family Education within the Educational Activity with the Romanie. In: *Education...* 27.
- 26 Lásd 19. jegyzet.
- 27 Lásd az *Education...* több tanulmányát.
- 28 Lesar, Ines-Mavriček, Spomenka: Romany Children at School. In: *Education...* 39.
- 29 Pleše, Sonja: Education of the Romanies in the Drnje Primary School. In: *Education...* 51.
- 30 Educational Problems of the Romanies. In: *Education...* 65.
- 31 Lásd 27. jegyzet.
- 32 Lásd 6. jegyzet.
- 33 Miljak, Karolina: The Romany Pastorate within the Church in Croatia. In: *Education...* 55.
- 34 *Manjine...* 106.
- 35 A kiadvány adatait lásd a 4. jegyzetben.
- 36 Lásd 20. jegyzet.

IMRE SZILÁGYI

The Situation of the Roma of Croatia

The literature on the Roma of Croatia is rather modest. According to 1991 census figures 6,695 people declared themselves to be Roma, however, the Roma themselves estimate that in actual fact there may be as many as 150,000 of them. Many think that one of the main reasons for the discrepancy is that a significant portion of the Roma do not officially declare themselves to be Roma, and they do not even speak the Roma language. The Croatian constitution and the Croatian nationalities law provide additional rights to nationalities, however, the Roma are unable to gain representation in either the House of Representatives or the in the Nationalities Bureau functioning alongside the government. The Roma Party came into being in 1990, and the Union of Roma Organizations of Croatia was created in the same year, but the relationship between the two is not very good. Although no opinion survey has been conducted about the relationship between the majority nation and the Roma, it seems that apart from some isolated incidents there is no serious anti-Roma sentiment in Croatia. The most significant problem is the lack of schooling of the Roma. The Roma Union has set as its most important goal the amelioration of this problem by means of the education of the Roma outside of the formal school system. This goal is also served by the paper *Romano Akharipe*, which was launched in 1994. The Roma Union endeavors to strengthen Roma national consciousness, and in order to achieve this, since 1994, together with some non-Roma organizations, it has been organizing summer schools for grade school and high-school students.